

การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน ในบริบทการเรียนรู้รวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ

The Development of an Art Learning Model for Promoting
the Consciousness of Living Together in the Context of
Thai and Migrant Inclusive Education

สรีตา เจือศรีกุล อภิชาติ พลประเสริฐ และ ชนิตา รัชพลเมือง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในบริบทชั้นเรียนรวม 2) พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน 3) ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้น โดยใช้แบบแผนการทดลองไขว้สลับแบบวัดซ้ำ (switching replications design) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนในชั้นเรียนรวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 3 จำนวน 41 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง ก 21 คนและกลุ่มทดลอง ข 20 คน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) อุปสรรคในการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ คือ อคติและการขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2) หลักการของรูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน หรือ LTTA Model คือ “การใช้กระบวนการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้แสดงตัวตน เชื่อมโยงกับผู้อื่นและหันมาร่วมมือกัน” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 5 ข้อ ได้แก่ การแสดงตัวตนผ่านศิลปะ การเปรียบเทียบความเหมือนและต่างระหว่างบุคคล การจินตนาการความรู้สึกของผู้อื่น การเรียนรู้เรื่องราวของบุคคลและวัฒนธรรม และการร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบ ซึ่งประเมินจากคะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันหลังเรียนของกลุ่มทดลอง ก สูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่ม

ทดลอง ข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งคงที่เมื่อวัดซ้ำหลังจบกิจกรรม 4 สัปดาห์ นักเรียนแสดงพฤติกรรมเชิงบวกเพิ่มขึ้น และแสดงมุมมองทางบวกต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมมากขึ้น

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะ / การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน / จิตสำนึก / นักเรียนข้ามชาติ / การลดอคติ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the situations, problems, and guidelines for promoting the inclusive education of Thai and migrant students; 2) to develop the art learning model for promoting the consciousness of living together; and 3) to study the effectiveness of a model with the sample groups. A sample of 41 students from second and third grades of ethnically mixed classrooms was divided into the experimental A and B group. The trial used a switching replications design.

The results showed that: 1) The barrier of living together among Thai and migrant students were prejudice and lack of cultural understanding. 2) The principle of the model was “using art learning activities to encourage the ethnically-mixed students to express themselves, connect and collaborate with each other”. This principle consisted of 5 components: expressing the self through art, comparing the sameness and the difference of persons, learning from personal and cultural narratives, imagining others’ viewpoints and collaborating for shared goals. 3) After implementing the model, the results from test, behavior observation and in-depth interview revealed that the posttest mean score of the experimental A group was higher than the pretest mean score and the score of the experimental B group at a significant difference of .05 and this was retained after 4 weeks. The frequency of the expected behavior of both groups were increased and students expressed more positive thoughts about the self, the other and society.

KEYWORDS: ART LEARNING MODEL / LEARNING TO LIVE TOGETHER / CONSCIOUSNESS / PREJUDICE REDUCTION

บทนำ

โรงเรียนถือเป็นตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคม (Socialization agent) ที่บ่มเพาะผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และเป็นที่ยอมรับรู้ความคิด ความเชื่อที่แตกต่างไปจากครอบครัวของตน (Cushner, McClelland, & Safford, 2006) โรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างผู้เรียนที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จึงกำหนดให้การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน หรือ Learning to live together เป็น “หัวใจของการเรียนรู้และรากฐานของการศึกษา” (Delors et al., 1996) ทั้งนี้รายงานการวิจัย “Learning to Live Together: Education Politics and Realities in the Asia-Pacific” ของ UNESCO (2014a) ชี้ว่าการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันมีความจำเป็นต่อบริบทไทย อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งเกิดจากแรงงานข้ามชาติ

ปัจจุบันภาครัฐหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาสำหรับบุตรหลานแรงงานข้ามชาติมากขึ้น โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาให้เด็กข้ามชาติมีโอกาสเข้าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ (ประยูทธ หลีกคำ, 2559) แต่การที่โรงเรียนส่วนใหญ่ยังเน้นการส่งเสริมความเป็นไทยมากกว่าความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ (บุบผา อนันต์สุชาติกุล, 2556) เมื่อผสมผสานกับมุมมองแง่ลบที่คนไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งฝังรากลึกเป็นเวลานาน (สุนทร ชูติธรานนท์ และ คณะ, 2557) จึงอาจก่อให้เกิดอคติและการแบ่งแยกอันเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน

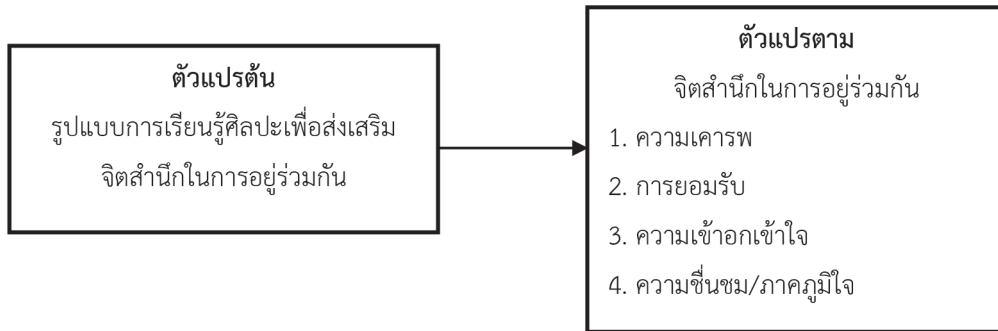
การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันนั้นมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่างผู้อื่นกับตนเอง และการร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อเปลี่ยนอคติและความรู้สึกตึงเครียดระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันให้เป็นมุมมองแง่บวกและมิตรภาพ (Delors et al., 1996) ซึ่งประยุกต์ใช้ได้หลากหลาย โดยอาจจัดเป็นวิชาเฉพาะ หรือจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือการเปลี่ยนผู้เรียนจาก “จิตสำนึก” เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักจากภายในซึ่งจะสร้างความเปลี่ยนแปลงไปยังมุมมองและพฤติกรรมภายนอกอย่างยั่งยืน (Sinclair, 2004) ดังนั้นนอกจากเนื้อหาที่เหมาะสมแล้วต้องคำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงจากภายในด้วย จึงเป็นความท้าทายสำหรับครูผู้สอนว่าควรจัดการเรียนรู้อย่างไรให้เหมาะสม

ศิลปะเป็นสิ่งซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์บุคคลของศิลปิน แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้น ๆ ศิลปะจึงช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมได้ดี (Wasson, Stuhr, & Petrovich-Mwaniki, 1990) กระบวนการเรียนรู้ศิลปะซึ่งประกอบด้วยการสร้างและการทำความเข้าใจงานศิลปะก็ช่วยเชื่อมโยงผู้เรียนกับโลกภายนอก ทำให้ผู้เรียนสนใจสังเกตสิ่งรอบตัวและสร้างความหมายใหม่ให้แก่สิ่งนั้นตามมุมมองของตนเพื่อถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ ประสบการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและสร้างความเปลี่ยนแปลงระดับจิตสำนึกภายใน (Dewey, 1934; Eisner, 2002) ศิลปะจึงตอบสนองแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันได้ทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ เป็นเหตุให้องค์กรด้านการศึกษาระดับนานาชาติ เช่น UNESCO หรือ APCEIU (Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding) เลือกใช้ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน (APCEIU, 2008; UNESCO, 2014b)

จากการศึกษาพบว่าการใช้ศิลปะในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบสื่อการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้เป็นครั้งคราวมากกว่ารูปแบบการสอนที่ใช้ศิลปะเป็นหลัก งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ศิลปะเป็นแกน และสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้รวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ โดยใช้จังหวัดสมุทรสาครที่มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาของเด็กข้ามชาติ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสาคร, 2556) เป็นพื้นที่วิจัย โดยมุ่งหวังว่ารูปแบบการเรียนรู้นี้จะประโยชน์ต่อการส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนต่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายในสังคมอย่างสงบสุข

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย ความเคารพ การยอมรับ ความเข้าใจ และความชื่นชม/ความภาคภูมิใจโดยประเมินจากคะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพ

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในบริบทชั้นเรียนรวม และแนวทางการพัฒนา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้นต่อจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจสภาพการจัดการเรียนการสอนและการอยู่ร่วมกันของนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนรวมในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 6 โรงเรียน ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูประจำชั้น ครูศิลปะ นักเรียนไทย นักเรียนข้ามชาติ ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่จากเขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 116 คน และการรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ซึ่งส่งไปยังโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาครที่มีการจัดการเรียนรวมอย่างต่อเนื่องมากกว่า 3 ปีการศึกษา เมื่อนับย้อนหลังจากปีการศึกษา 2557 จำนวนทั้งสิ้น 42 แห่ง ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น พหุวัฒนธรรม เด็กข้ามชาติ ศิลปศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 18 ท่าน เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทไทย

ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 1 มาประมวลร่วมกับข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ ก่อนจะตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และทดลองใช้เพื่อประเมินผลและปรับปรุงให้สมบูรณ์

ระยะที่ 3 เป็นการศึกษาผลของการสอนตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น การทดลองใช้รูปแบบจัดชั้นที่โรงเรียนขนาดเล็กแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสาคร ที่มีนักเรียนข้ามชาติร้อยละ 63.79 ของนักเรียนทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และ 3 จำนวน 41 คน อายุตั้งแต่ 7-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เหมาะสมกับการส่งเสริมจิตสำนึกด้านความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง (Luvmour, 2011) เชื้อชาติของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยไทย มอญ พม่า และไทใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยได้จับคู่ตามเกณฑ์เพศ เชื้อชาติ และอายุ เพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลอง ก จำนวน 21 คน และกลุ่มทดลอง ข จำนวน 20 คน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) แผนการทดลองไขว้สลับแบบวัดซ้ำ (Switching replications Design) ซึ่งเป็นการศึกษาผลของรูปแบบการเรียนรู้ที่มีต่อกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาความเที่ยงของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น (Edmonds & Kennedy, 2013) โดยวัดผล 3 ครั้ง คือ ก่อนเริ่มใช้รูปแบบ หลังใช้รูปแบบกับกลุ่มทดลอง ก และหลังใช้รูปแบบกับกลุ่มทดลอง ข ดังตาราง 1

ตาราง 1 แบบแผนการทดลองไขว้สลับแบบวัดซ้ำ (Switching replications design)

	Pretest	ตัวแปรทดลอง	Posttest1	ตัวแปรทดลอง	Posttest2
กลุ่มทดลอง ก	O1	X	O2		O3
กลุ่มทดลอง ข	O1		O2	X	O3

หมายเหตุ X หมายถึง การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแผนการจัดการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน จำนวน 6 แผน โดยจัดการเรียนรู้สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น (Cronbach's Alpha = .806) แบบบันทึกพฤติกรรม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated Measure ANOVA) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในบริบทชั้นเรียนรวม

งานวิจัยนี้เลือกโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา สมุทรสาครเป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากสมุทรสาครเป็นจังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติและเด็กข้ามชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive education) ในสถานศึกษาของรัฐ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสาคร, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ด้านสภาพการจัดการเรียนรวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ ข้อมูลจากแบบสอบถาม แสดงให้เห็นว่า จำนวนนักเรียนข้ามชาติคิดเป็นร้อยละ 16.22 ของนักเรียนทั้งหมด นักเรียนข้ามชาติร้อยละ 66.64 มีสัญชาติพม่า รองลงมาคือสัญชาติกัมพูชาและลาว ทั้งนี้ นักเรียนสัญชาติพม่ายังแบ่งออกเป็นเชื้อชาติพม่า มอญ ไทใหญ่ กระเหรี่ยง ฯลฯ ซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน โรงเรียนทุกแห่งจัดให้นักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติเรียนรวมในชั้นเรียนเดียวกัน โดยที่นักเรียนข้ามชาติส่วนใหญ่อายุมากกว่านักเรียนไทย เนื่องจากต้องเริ่มปูพื้นฐานภาษาไทยในชั้นอนุบาล 1 หรือประถมศึกษาปีที่ 1 แม้จะอายุเกินเกณฑ์ จากการสังเกตสภาพการเรียนรวมพบว่านักเรียนในแต่ละห้องมีความแตกต่างกันทั้งในด้านเพศ อายุ และเชื้อชาติ

ด้านปัญหาในการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน และเจ้าหน้าที่จากเขตพื้นที่การศึกษาสรุปได้ว่านักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติสามารถเรียนและทำกิจกรรมร่วมกันได้ดี โดยทางโรงเรียนมุ่งเน้นที่การปฏิบัติต่อทุกคนโดยเท่าเทียมไม่แบ่งแยก ร่วมกับการสอนภาษา และวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กนักเรียนข้ามชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับตัวเข้าสู่สังคมไทย อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่า นักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติบางส่วนมีมุมมองเชิงอคติและเหมารวมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ในอดีตหรือการอบรมจากผู้ปกครอง เช่น “พ่อแม่ไม่ให้เล่นกับพวกมอญเพราะเขาสกปรก” “คนไทยใจร้าย เขาขบถ ชอบขบว่า” “พวกพม่ามีแต่คนโหดร้าย” ฯลฯ มีการกล่าวถึงการล้อเลียนหรือกลั่นแกล้งอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในโรงเรียนบางแห่ง ทั้งระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ และระหว่างนักเรียนข้ามชาติที่มีเชื้อชาติแตกต่างกัน เช่น มอญ-พม่า สอดคล้องกับผลการสังเกตที่พบการใช้คำว่า “พม่า” แทนชื่อเพื่อน การหัวเราะเยาะนักเรียนเชื้อชาติพม่าในชั้นเรียนประวัติศาสตร์

ทั้งยังพบการจับกลุ่มกับนักเรียนเชื้อชาติเดียวกันในช่วงพัก รวมถึงการปกปิดเชื้อชาติของนักเรียนข้ามชาติบางส่วน ผู้ปกครองข้ามชาติกล่าวถึงการปฏิเสธการรับเด็กข้ามชาติเข้าเรียนในโรงเรียนหลายแห่ง ในขณะที่ผู้ปกครองชาวไทยยอมรับว่าหากมีความพร้อมทางการเงินมากกว่านี้ก็อาจเลือกส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนอื่นที่ไม่ต้องเรียนร่วมกับเด็กข้ามชาติเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ได้มาตรฐานมากกว่า

ด้านแนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติ ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสอดคล้องกันว่าโรงเรียนมุ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันผ่านการทำงานกลุ่มในชั้นเรียน รองลงมาคือกิจกรรมอาเซียน และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แต่ไม่ได้เน้นที่การอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและข้ามชาติเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจในการส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันผ่านศิลปะ เพราะศิลปะเป็นสื่อที่สร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม และกลมกลืนจิตใจผู้เรียนได้ดี โดยอาจจัดในรูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งนี้กิจกรรมที่ใช้ไม่ควรซับซ้อนหรือต้องใช้ทักษะศิลปะมากจนเกินไป เนื่องจากโรงเรียนหลายแห่งไม่มีครูศิลปะโดยเฉพาะ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่า การส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึก 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเคารพ หมายถึง การให้เกียรติต่อผู้อื่น โดยการปฏิบัติต่อผู้นั้นด้วยความสุภาพ ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม 2) การยอมรับ หมายถึง การเห็นพ้อง หรือการไม่ต่อต้านต่อสิ่งที่แตกต่างจากตนไม่ว่าจะเป็นบุคคล ความคิดเห็น หรือวัฒนธรรมของกลุ่มคนอื่น 3) ความเห็นอกเห็นใจ หมายถึง ความสนใจในความรู้สึกของผู้อื่น ความเข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นเผชิญ และความห่วงใย ปรารถนาจะช่วยเหลือ 4) ความชื่นชม และภาคภูมิใจ หมายถึง ความรู้สึกทางบวกต่อตนเอง ผู้อื่น และวัฒนธรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยพัฒนาจิตสำนึกทั้ง 4 ด้าน ผ่านการเรียนรู้ความเหมือน ความแตกต่าง ตลอดจนจุดเด่นและข้อดีของตนเองและผู้อื่น ทั้งในระดับบุคคลและวัฒนธรรม ดังนั้นนอกเหนือจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กนักเรียนข้ามชาติแล้ว โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มนี้ได้เรียนรู้และแสดงออกถึงวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกเชื้อชาติได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

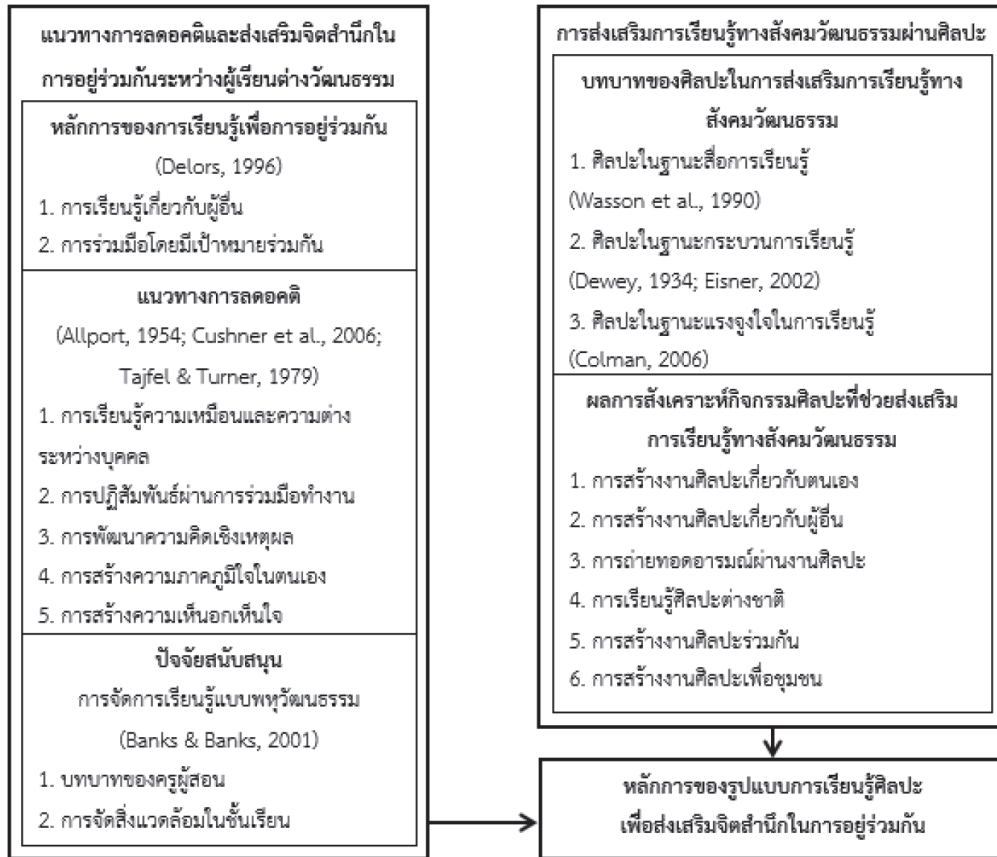
2. ผลการพัฒนาแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

จากสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาในการวิจัยระยะที่ 1 ผู้วิจัยจึงมุ่งพัฒนาแบบการเรียนรู้ศิลปะที่ช่วยลดอคติ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทาง

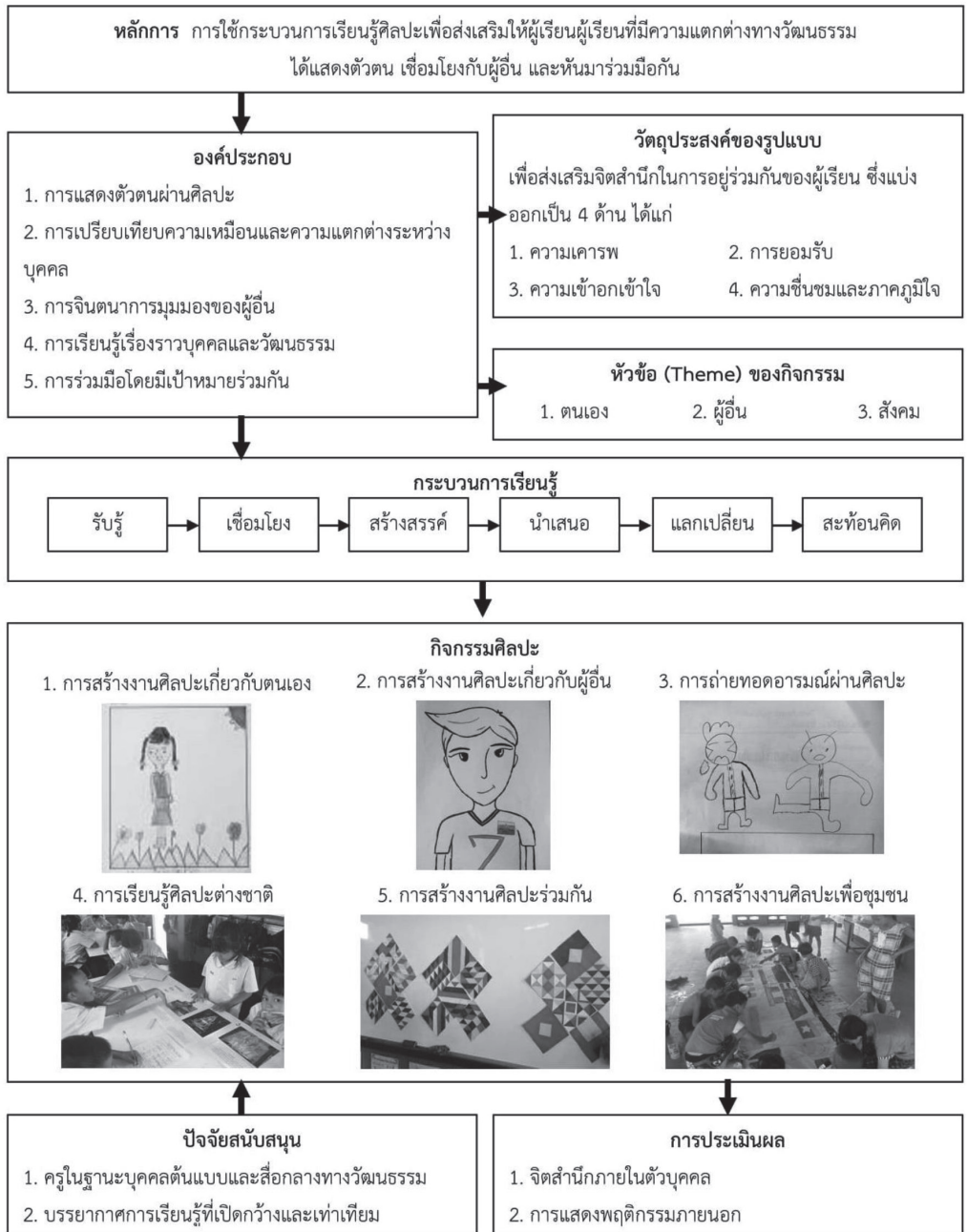
วัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน 4 ด้าน ได้แก่ ความเคารพ การยอมรับ ความเข้าใจ และความชื่นชม/ภาคภูมิใจ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาองค์ความรู้ 2 ส่วน คือ แนวทางการลดอคติและส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้เรียนต่างวัฒนธรรม และแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรมผ่านศิลปะ

แนวทางการลดอคติและส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้เรียนต่างวัฒนธรรมนั้น ผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันของ Delors, et al., (1996) แนวทางการลดอคติตามทฤษฎีจิตวิทยาสังคม 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎี Social Identity ของ Tajfel and Turner (1979) ทฤษฎี Contact Hypothesis ของ Allport (1954) และแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อลดอคติของ Cushner et al. (2006) ร่วมกับแนวทางการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมของ Banks and Banks (2001) เพื่อให้ตอบโจทย์บริบทการเรียนรวมระหว่างผู้เรียนต่างวัฒนธรรมมากขึ้น ในส่วนแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรมผ่านศิลปะ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ของ Wasson et al. (1990) แนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทางศิลปะของ Dewey (1934) และ Eisner (2002) ร่วมกับการสังเคราะห์ตัวอย่างกิจกรรมศิลปะที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับหลักการของการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันและการลดอคติ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น Colman (2006) Berger and Abu-Raiya (2015) และ Kim and Wiehe-Beck (2016) จำนวนทั้งสิ้น 112 กิจกรรม สรุปได้เป็นบทบาทของศิลปะในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมวัฒนธรรม 3 ด้าน และกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้อง 6 กลุ่ม แล้วจึงนำองค์ความรู้ทั้ง 2 ส่วนมาสังเคราะห์เป็นหลักการของรูปแบบ ดังรายละเอียดตามกรอบแนวคิดทฤษฎีในแผนภาพ 2

แผนภาพ 2 กรอบแนวคิดทฤษฎี

ข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นหลักการของรูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน คือ การใช้กระบวนการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้แสดงตัวตน เชื่อมโยงกับผู้อื่น และหันมาร่วมมือกัน โดยมีองค์ประกอบ 5 ข้อ ได้แก่ 1) การแสดงตัวตนผ่านศิลปะ 2) การเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างบุคคล 3) การเรียนรู้เรื่องราวของบุคคลและวัฒนธรรม 4) การจินตนาการความรู้สึกของผู้อื่น และ 5) การร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ก่อนจะพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ดังรายละเอียดตามแผนภาพ 3

แผนภาพ 3 รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

รูปแบบข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนาต่อยอดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 แผน ดังรายละเอียดตามตาราง 1 และเครื่องมือในการประเมินผลการใช้รูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย แบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน แบบบันทึกพฤติกรรม และแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงนำ รูปแบบและเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำไปทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไขให้ สมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้จริง

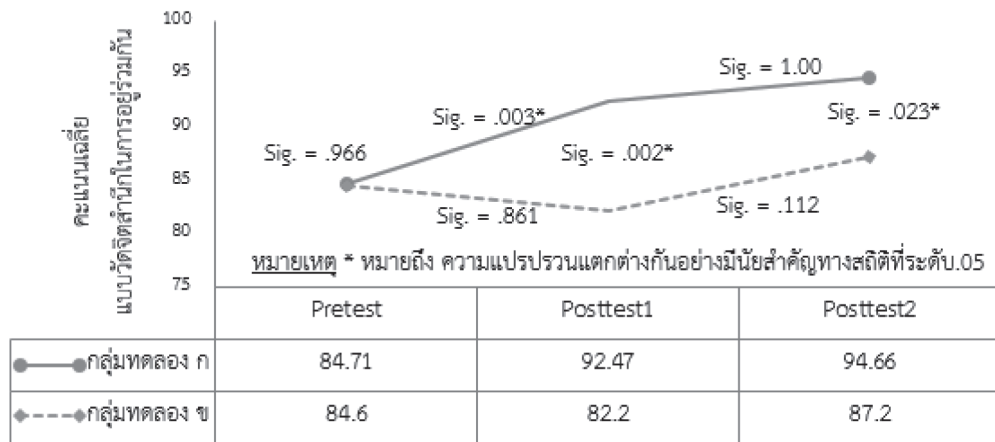
ตาราง 2 รายละเอียดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้

แผนที่	ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม
1	It's me!	นักเรียนเรียนรู้การวาดภาพบุคคล (Portrait) แล้วจึงวิเคราะห์บุคลิก และจุดเด่นของตนเพื่อถ่ายทอดผ่านภาพวาด
2	อนาคตของเรา	นักเรียนจับคู่กันเพื่อบอกเล่าความใฝ่ฝันในอนาคต ก่อนจะถ่ายทอด เรื่องราวของอีกฝ่ายผ่านภาพวาดตามจินตนาการของตน
3	วันอันแสนเศร้า	นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดอารมณ์จากงานศิลปะที่มีชื่อเสียง ก่อนจะวาดภาพเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ที่เศร้าที่สุดของตน
4	ท่องโลกไปกับศิลปะ	นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันสังเกตเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างงานศิลปะจากวัฒนธรรมของตนและวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น เจดีไทย, มอญ และอินเดีย
5	สีสื่อสาร	นักเรียนเรียนรู้ความหมายของสีแต่ละสีจากธงชาติของตน ก่อนจะใช้ สีดึงกล่าวมาสร้างเป็นภาพปะติด (Paper quilt) แล้วจึงช่วยกันนำ ผลงานของทุกคนในชั้นเรียนมาประกอบกันเป็นภาพฝาผนัง (Quilt mural)
6	เรารักโรงเรียน	นักเรียนร่วมกันสำรวจโรงเรียน, สัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน และ อภิปรายเกี่ยวกับสิ่งที่ชอบในโรงเรียน ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้มา ออกแบบและสร้างเป็นภาพวาดฝาผนังที่สื่อถึงความรักที่มีต่อโรงเรียน

3. ผลของการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้นต่อจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน

3.1 ผลจากแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

ผลจากแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยการวัด ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ (Repeated ANOVA) สรุปได้ดังภาพ 1

ภาพ 1 ผลการเปรียบเทียบความแปรปรวนของคะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

ข้อมูลจากผลการเปรียบเทียบความแปรปรวนตามภาพ 1 พบว่า ในการทดสอบก่อนเรียน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันและเป็นตัวแทนของกันและกันได้ ในการทดสอบหลังเรียนครั้งที่ 1 กลุ่มทดลอง ก ที่เรียนจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มทดลอง ข อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังคงสูงกว่าในการทดสอบหลังเรียนครั้งที่ 2 ในขณะที่กลุ่มทดลอง ข หลังเรียนจากรูปแบบที่พัฒนาขึ้นพบว่ามีความคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นในการทดสอบหลังเรียนครั้งที่ 2 แต่ไม่อยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ สรุปได้ว่าการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นช่วยให้ผู้เรียนมีความคะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันสูงขึ้นและคงที่แม้เวลาผ่านไป ทั้งนี้ยังพบว่าช่วงเวลาที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนานั้นส่งผลต่อประสิทธิภาพของรูปแบบด้วยเช่นกัน

3.2 ผลจากแบบบันทึกพฤติกรรม

ข้อมูลจากการบันทึกความถี่ของพฤติกรรมที่คาดหวัง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันแต่ละด้านออกมาเป็นรูปธรรม เช่น ปฏิบัติต่อเพื่อนและครูอย่างสุภาพ สนใจฟังเรื่องราวของเพื่อน แสดงอาการสนใจในวัฒนธรรมของตน ฯลฯ พบว่า นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังทั้ง 4 ด้านรวมกันเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมครั้งแรก โดยกลุ่มทดลอง ก มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นจาก 6.33 ครั้ง เป็น 15.71 ครั้ง ส่วนกลุ่มทดลอง ข มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นจาก 7.2 ครั้ง เป็น 12.35 ครั้ง แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากขึ้น

3.3 ผลจากการสัมภาษณ์ผู้เรียน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หลังเรียนพบว่า นักเรียนแสดงมุมมองต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (โรงเรียน) ในทางบวกมากขึ้น นักเรียนสนิทสนมกับเพื่อนต่างชาติมากขึ้น อคติและมุมมองเชิงเหมารวมลดลง เช่น “ดีใจที่ได้เรียนเรื่องมอญบ้างครับ เวลาครูถามแล้วเราตอบได้ ก็รู้สึกภูมิใจ” “เมื่อก่อนหนูเกลียดพม่า แต่ตอนนี้รู้แล้วว่าพม่าดี ๆ ก็มีเหมือนกัน” “เรียนรวม ๆ กัน (หลายเชื้อชาติ) แบบนี้ก็ดีนะคะ โรงเรียนเราเลยไม่เหมือนใคร” ฯลฯ นอกจากนี้นักเรียนยังแสดงความคิดเห็นว่า รู้สึกชื่นชอบกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สนุก แปลกใหม่ แตกต่างจากการเรียนศิลปะทั่วไปในโรงเรียน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการอภิปรายออกเป็น 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนและการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในบริบทชั้นเรียนรวม และแนวทางการพัฒนา

จากผลการสำรวจการเรียนรวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านเพศ เชื้อชาติ และอายุ พบว่านักเรียนสัมผัสได้ถึงความแตกต่างแต่ไม่ได้ “เข้าใจ” ความแตกต่างนั้น เมื่อผนวกกับประสบการณ์ด้านลบในอดีตและการอบรมจากผู้ปกครอง จึงทำให้เกิดมุมมองเชิงอคติที่นำไปสู่การแบ่งแยก กลั่นแกล้ง เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mirsedeghi (2013) ว่า ในบริบทการเรียนรวมระหว่างนักเรียนข้ามชาติและนักเรียนท้องถิ่นนั้น ความหวาดระแวงในความแตกต่างและการหล่อหลอมจากครอบครัวและสื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้ การที่โรงเรียนส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การสอนภาษา วัฒนธรรม และความรักในแผ่นดินไทย บนความเชื่อว่าจะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากคนต่างด้าว (รัตนพงศ์ ตุมสุวรรณ, 2011) ส่งผลให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งยังทำให้วัฒนธรรมของนักเรียนข้ามชาติอยู่ในสถานะที่ “ด้อยกว่า” ดังนั้น หากสถานศึกษาต้องการแก้ปัญหาด้านอคติ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน

รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีเป้าหมายในการสร้างมุมมองเชิงบวกที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน 4 ด้าน ได้แก่ ความเคารพ การยอมรับ ความเข้าใจ และความชื่นชม ภาคภูมิใจ โดยมีหลักการสำคัญ คือ การใช้กระบวนการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้แสดงตัวตน เชื่อมโยงกับผู้อื่น และหันมาร่วมมือกัน และองค์ประกอบ 5 ข้อ ได้แก่ 1) การแสดงตัวตนผ่านศิลปะ ผ่านการสร้างงานศิลปะเพื่อสื่อสารมุมมองความคิดและอัตลักษณ์ของตน 2) การเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างบุคคล ผ่านการสร้างงานศิลปะเกี่ยวกับผู้อื่น 3) การจินตนาการความรู้สึกของผู้อื่น ผ่านการรับรู้และถ่ายทอดอารมณ์ผ่านงานศิลปะ 4) การเรียนรู้เรื่องราวบุคคลและวัฒนธรรมผ่านการศึกษางานศิลปะต่างชาติ และ 5) การร่วมมือโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ผ่านการร่วมมือกันสร้างงานศิลปะและการสร้างงานศิลปะเพื่อชุมชน

จากรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ศิลปะมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน 3 ประการ ประการแรกคือบทบาทของสื่อการเรียนรู้ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นใช้งานศิลปะเป็นสื่อแสดงความหลากหลายทางวัฒนธรรมออกมาเป็นรูปธรรม เช่น การเปรียบเทียบงานศิลปะประเภทเดียวกันจากหลายประเทศ หรืองานศิลปะหัวข้อเดียวกันของตนเองและเพื่อนร่วมชั้น ศิลปะถือเป็นผลผลิตของศิลปินและสังคม การศึกษางานศิลปะจึงช่วยเชื่อมโยงผู้เรียนไปสู่ความเข้าใจในผู้ที่สร้างงานศิลปะ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อบุคคลนั้น การเปรียบเทียบงานศิลปะทั้งของตนเอง ผู้อื่น หรือศิลปะจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ยังช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัฒนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานของความเคารพและการยอมรับซึ่งกันและกัน ความชื่นชมในความงามของศิลปะยังนำไปสู่ความชื่นชมและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่นอีกด้วย (Deardorff, 2006; Wasson et al., 1990)

ประการที่สอง คือ บทบาทของศิลปะในฐานะกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการของรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมุ่งให้ผู้เรียนได้สร้างความเข้าใจด้วยตนเอง ผ่านการเปรียบเทียบงานศิลปะ การเชื่อมโยงเรื่องราวของบุคคลอื่นกับเรื่องราวของตน การจินตนาการมุมมองความรู้สึกของบุคคลอื่น หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นเพื่อนำสิ่งคิดได้มาถ่ายทอดเป็นผลงานของตน กระบวนการดังกล่าวทำให้ผู้เรียนเกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย (Meaningful) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและสร้างความเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Eisner, 2002) ศิลปะเป็นการผสมผสานระหว่างเนื้อหาและอารมณ์ (Dewey, 1934)

การถ่ายทอดอารมณ์ผ่านศิลปะ และการทำความเข้าใจงานศิลปะจึงเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงทางประสบการณ์และความรู้สึกระหว่างนักเรียนที่เป็นผู้สร้างงานและผู้ชมให้เกิดความรู้สึกร่วมในทิศทางเดียวกันจึงช่วยส่งเสริมความเข้าใจระหว่างผู้เรียนได้ดี (Meeken, 2013)

บทบาทสุดท้ายคือศิลปะในฐานะแรงจูงใจในการเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน เป็นที่ชื่นชอบของผู้เรียน จึงช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนกระตือรือร้นในการเรียนรู้ แม้จะเป็นการเรียนรู้ในประเด็นที่มีความซับซ้อนหรือมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะยังช่วยจูงใจให้ร่วมมือกัน เช่น การร่วมมือกันสร้างงานศิลปะขนาดใหญ่ หรืองานศิลปะเพื่อชุมชน จึงช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมได้ดี แม้ในบริบทของกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความขัดแย้งกัน เช่น โครงการค่ายศิลปะของ Colman (2006) ที่ใช้การวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในการส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นชาวอิสราเอลและปาเลสไตน์ พบว่ากิจกรรมศิลปะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีและมุมมองต่อผู้อื่นในเชิงบวก

บทบาทของศิลปะทั้ง 3 ด้านดังกล่าว เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบ ซึ่งนำไปสู่ประสิทธิภาพของรูปแบบในการส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่านอกเหนือจากการนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้เรียนต่างเชื้อชาติแล้ว บทบาทของศิลปะทั้ง 3 ด้านอาจนำไปประยุกต์ใช้ในลดอคติหรือความขัดแย้งของผู้เรียนในบริบทอื่น เช่น ผู้เรียนต่างศาสนา หรือต่างสถาบัน จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

3. ผลของการใช้รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่พัฒนาขึ้นต่อจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของผู้เรียน

จากผลการทดลองใช้รูปแบบทั้งสองครั้งแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันนั้นช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคะแนนแบบวัดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันสูงขึ้น นอกจากนี้เมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับผลจากแบบบันทึกพฤติกรรม และการสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่าผู้เรียนทั้งสองกลุ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกทั้งในด้านมุมมอง ความคิดและพฤติกรรมการแสดงออก กล่าวคือ ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในตนเองและวัฒนธรรมของตนมากขึ้น ตลอดจนเข้าใจและชื่นชมในตัวบุคคลและวัฒนธรรมอื่นมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมศิลปะแต่ละครั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักตนเอง ผู้อื่น และวัฒนธรรมต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ตรง จึงทำให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับตนเองว่ามุมมองอดีตที่มีแต่เดิมนั้นอาจไม่เป็นจริงเสมอไป เมื่อผสมผสานกับการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ช่วยสร้างความเป็น

“พวกเดียวกัน” ก็ช่วยให้ความรู้สึกแบ่งแยกหรือหวาดระแวงลดน้อยลง จึงอาจสรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นนั้นมีแนวโน้มที่จะช่วยลดอคติและส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Berger and Abu-Raiya (2015) และ Kim and Wiehe-Beck (2016) ซึ่งพัฒนาโครงการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างผู้เรียนต่างวัฒนธรรม โดยบูรณาการแนวทางการลดอคติกับกระบวนการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้าใจ ทำให้ผู้เรียนเปิดใจยอมรับความแตกต่างและมีปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจะส่งผลเชิงบวกต่อกลุ่มทดลอง ก จนเป็นที่ประจักษ์ แต่กลับไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญให้แก่กลุ่มทดลอง ข ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าอาจเป็นผลจากการที่กลุ่มทดลอง ข ต้องเรียนร่วมกับนักเรียนต่างระดับชั้นที่ไม่คุ้นเคย โดยไม่มีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์เป็นพิเศษ ทำให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของรูปแบบ สอดคล้องกับมุมมองของ Stephan (2014) ว่าการปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มอาจส่งผลในเชิงลบได้หากไม่มีการจัดเงื่อนไขสนับสนุนที่เหมาะสม จึงอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับช่วงเวลาในการใช้รูปแบบ (ใช้ทันทีหลังคละกลุ่มผู้เรียน หรือใช้หลังจากคละกลุ่มผู้เรียนแล้วระยะหนึ่ง) ว่าส่งผลต่อประสิทธิภาพของรูปแบบหรือไม่ อย่างไร

จากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะในการส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน ดังตัวอย่างงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้ศิลปะกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันและทฤษฎีจิตวิทยาสังคม เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ศิลปะที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจระหว่างผู้เรียนต่างวัฒนธรรม ซึ่งทำความเข้าใจได้ง่าย และการนำไปประยุกต์ใช้จริง สถานศึกษาตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของตน

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้ใช้จังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่วิจัย ผลการวิจัยจึงอาจไม่ครอบคลุมถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียนข้ามชาติในพื้นที่อื่น ๆ เช่น บริบทพื้นที่สูง หรือพื้นที่ชายแดน จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในพื้นที่อื่น ตลอดจนทดลองใช้ในบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป เช่น ในศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนนานาชาติ ตลอดจนโรงเรียนซึ่งมีความเสี่ยงต่อความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เช่น โรงเรียนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางศาสนา เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- บุบผา อนันต์สุขชาติกุล. (2556). *โครงการรูปแบบและการจัดการศึกษาสำหรับทายาทรุ่นที่สองของผู้ย้ายถิ่นจากประเทศพม่า: รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประยูทธ หล้าคำ. (2559). เด็กต่างด้าวกับโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทย. *วารสารครุศาสตร์*, 44(1), 234-242.
- รัตนพงศ์ ตุ่มสุวรรณ. (2011). การวิเคราะห์มุมมองของครูในการจัดการเรียนการสอนเด็กต่างด้าวในโรงเรียน: การวิจัยเชิงผสม. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 6(1), 2578-2591.
- สุนทร ชุตินธรานนท์ และ คณะ. (2557). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสาคร. (2556). จ. สมุทรสาครผลักดันแนวคิดศูนย์ดูแลเด็กในสถานประกอบการรองรับเด็กลูกแรงงานต่างด้าว. สืบค้นจาก http://pr.prd.go.th/samutsakhon/ewt_news.php?nid=521&filename=index

ภาษาอังกฤษ

- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Allison-Wesley.
- Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding (APCEIU). (2008). *Teacher training for learning to live together: A training manual for EIU and ESD*. Retrieved from <http://education4resilience.iiep.unesco.org/en/node/581>
- Banks, J. A., & Banks, C. M. (2001). *Multicultural education: Issue and perspectives*. New York: John Wiley & Sons.
- Berger R., & Abu-Raiya, H. (2015). The art of living together: Reducing stereotyping and prejudicial attitudes through the Arab-Jewish class exchange program (CEP). *Journal of Educational Psychology*, 107(3), 678-688.
- Colman, A. (2006). Integrating human rights and the visual arts: A peace education summer project for Israeli and Palestinian students.

- International Journal of Educational through Art*, 2(1), 43-50.
- Cushner, K., McClelland, A., & Safford, P. (2006). *Human diversity in education: An integrative approach*. New York: McGraw-Hill.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241-266.
- Delors, J. et al. (1996). *Learning: The treasure within*. Paris: UNESCO.
- Dewey, J. (1934). *Art as experience*. New York: Perigee Book.
- Eisner, E. W. (2002). *The art and the creation of mind*. New Heaven & London: Yale University Press.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2013). *An applied reference guide to research designs: Quantitative, qualitative, and mixed methods*. Thousand Oaks: SAGE.
- Kim, J. H., & Wiehe-Beck, A. (2016). Understanding “the other” through art: Fostering narrative imagination in elementary students. *International Journal of Education & the Arts*, 17(2), 1-33.
- Luvmour, J. (2011). Education and the Consciousness of the Developing Child, *ENCOUNTER: Education for Meaning and Social Justice*, 24(4), 15-23. Retrieved from http://www.holisticinitiative.org/wp-content/uploads/documents/josette_luvmour-education_and_the_consciousness_of_the_developing_child.pdf
- Meeken, L. (2013) *Art education and the encouragement of affective and cognitive empathy in early childhood*. Retrieved from <http://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4193&context=etd>
- Mirsadeghi, R. (2013). *Migrant children experiences of school: A case study of Iranian children in Trondheim, Norway*. Retrieved from https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/269110/683667_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative of intergroup conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole

- UNESCO. (2014a). *Learning to live together: Education policies and realities in the Asia-Pacific*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>
- UNESCO. (2014b). *Teaching respect for All: Implementation guide*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002279/227983e.pdf>
- Wasson, R., Stuhr, P., & Petrovich-Mwaniki, L. (1990). Teaching art in the multicultural classroom: Six position statements. *Studies in Art Education*, 31(4), 234-246.
- Sinclair, M. (2004). *Learning to live together: Building skills, values and attitudes for 21st Century*. Retrieved from http://s3.amazonaws.com/inee-assets/resources/doc_1_48_Learning_to_Live_Together.pdf
- Stephan, W. G. (2014). Intergroup anxiety: Theory, research, and practice. *Personality and Social Psychology Review*, 18(3), 239-255.

.....

ผู้เขียน

นางสาว สรिता เจือศรีกุล นิสิตดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และ
นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล: sarita.new@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ ประธานสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ
ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล: apicharr@hotmail.com

ศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยสยาม

อีเมล: drchanita@gmail.com

หมายเหตุ: งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากทุนการศึกษาหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต
“100 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”